

فصل دوم
کتاب - سال ۶
۲۰۰۶، ۸۵، ۶

کرامت زن در اندیشه شیعه ها و قرآنی

امیرالمؤمنین (ع)
صلى الله عليه وآله وسلم

۲۱۸

امیر حسین بانکی پور فرد
استاد دانشگاه

● مقدمه

هنگامی که کرامت زن را در تاریخ و فرهنگ و تمدن های مختلف از شرق تا غرب، از آسیا تا اروپا و آمریکا و آفریقا و ملت های متمدن و غیرمتمدن مورد بررسی قرار می دهیم، در بیشتر مواقع نه تنها از کرامت زن خبری نیست، بلکه با نقطه ی سیاه برخورد غیر انسانی با شخصیت و کرامت زن مواجه می شویم. این موضوع در فرهنگ های مختلف حالت دماسنج فرهنگی دارد، یعنی یکی از موضوع هایی که خوب می شود لایه های انسانی هر فرهنگی را با آن بررسی کرد و طریقه برخورد آنان با شخصیت زنان و دیدگاه آنان نسبت به حقوق زنان را جویا شد.

اسلام عزیز دینی انسان گراست. در انسان گرایی؛ کرامت انسان در قلّه آرزوهای انسانی قرار دارد و ارزش هر چیز به میزان کرامتی است که به انسان می بخشد و هر چه کرامت ایجاد نکند ضد ارزش تلقی می گردد. اسلام

۷۸۷

برای احیای شخصیت زن تمام همّت خود را به کرامت بخشیدن به او به کار می‌گیرد چرا که هر چه زن کریم‌تر شود، شخصیت واقعی زن بهتر احیاء می‌گردد.

قرآن کریم برخورد کریمانه با زنان و شخصیت دادن به زنان را از اختصاصات اخلاقی انبیا برمی‌شمارد و با مطالعه‌ی زندگی انبیا در می‌یابیم.

محبت و کرامتی که انبیا نسبت به شخصیت زن داشته‌اند، نسبت به مصلحان اجتماعی و خواص جامعه در هر عصری ممتاز بوده است. سرآمد همه انبیا، حضرت ختمی مرتبت محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله) روشی روشن و هدفمند و منطبق با آیات و حیاتی قرآن در ارتباط با کرامت و احیای شخصیت زن داشته‌اند و یکی از کرامت‌های اخلاقی و اجتماعی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) احیای شخصیت زن و آشکار سازی عظمت مقام زن بوده است.

کلید واژه: فرهنگ سازی قرآن؛ عملکرد قرآنی رسول الله (صلی الله علیه و آله)

● فرهنگ سازی قرآن کریم

فرهنگ تکریم و تقدیر و شخصیت بخشی به بانوان در قرآن کریم را می‌توان در آیات متعددی جستجو کرد. وقتی با موضوع کرامت زن به آیات نگاه می‌کنیم، جایی که مسأله‌ی زن مطرح شده است، با واژه‌ی (معروف) رو به رو می‌شویم. حتی هنگامی که از طلاق صحبت می‌کند، می‌فرماید با زنان برخورد کریمانه و شایسته انجام دهید. معروف، به تکریم مقام زن دلالت دارد نمونه‌هایی از واژه معروف را در آیات قرآن مرور نمایید.

۱- حقوق شایسته (وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ)

۲- برخورد شایسته (فَامْسَاكُ بِمَعْرُوفِ)

۳- رفتار زیبا و مصلحانه (فَامَسْكُوهُنَّ بِمَعْرُوفِ)

۴- برخورد کریمانه و رضایت بخش (اِذَا تَرَاضَوْهُ بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ) (۱)

۵- گفتار شایسته و نیکو (وَإِذَا كُنْتُمْ لِلنَّاسِ كَافِرًا فَادْبَرُوا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) (۱)

۶- رفتار کریمانه و نیکو (و عاشروهنّ بالمعروف) (۲)

قرآن کریم با طرح موضوعات (تساوی خلقت زن و مرد (یا ایّها الناس اتقوا ربکم الذی خلقکم من نفس واحده) (۳)

تساوی رشد معنوی زن و مرد (من عمل صالحاً من ذکر او انثی و هو مومن فلنحیینه حیاة طیبه) (۴) و تساوی مالکیت و اکتساب اقتصادی زن و مرد (للرجال نصیب مما اکتسبوا وللنساء نصیب مما اکتسبن) (۵) و تساوی مشارکت سیاسی و اجتماعی زن و مرد (یا ایّها النبی اذا جاءک المؤمنات یتبایعنک) (۶)

از زنان به عنوان عضو مؤثر و کارآمد جامعه بشری یاد می‌کند و آنان را مورد تکریم و قدردانی قرار می‌دهد.

قرآن کریم زن را انسانی با کرامت و با شخصیت می‌داند، و با زیبایی هر چه تمام‌تر موضوع کرامت زن را در متن فرهنگ جامعه‌ی اسلامی قرار می‌دهد در سوره‌ی آل عمران در جریان ولادت حضرت مریم (سلام الله علیها) و به نوعی کرامت و ارزشمندی دختران را مطرح می‌نماید:

قرآن در این ارتباط می‌فرماید: «دو خواهر بودند یکی زن عمران و یکی زن زکریا که هیچ کدام بچه دار نمی‌شدند تا اینکه زن عمران بچه دار شد. همین که احساس کرد که حامله شده، نذر کرد و گفت خدایا اگر من بچه دار شوم، او را غلام حرمت قرار می‌دهم. در آن زمان دخترها نمی‌توانستند خادم مسجد شوند. اما زن عمران فرزند دختر به دنیا آورد. گفت: «قالت انی وضعتها انثی» خدایا من دختر به دنیا آوردم، قرآن جوابش را می‌دهد: «والله بما وضعت» خدا بهتر می‌داند که تو چه به دنیا آوردی، هیچ وقت پسر به درجه‌ی و مرتبه‌ی دختر نمی‌رسد. مفسران قرآن این جمله‌ی «اولیس الذکر کالانثی» را به سه شکل معنا و ترجمه کرده‌اند.

گروهی [آل] در کلمه‌ی کالانثی را ال عهد حضوری در نظر گرفته‌اند

و ترجمه‌ی جمله را اینگونه ارایه کرده‌اند:

«ای مادر مردم، دختری که تو به دنیا آوردی از همه‌ی مردان روزگار

بالا تر است، حتی پیامبرانی هستند که به درجه‌ی مریم (سلام ... علیها)

نمی‌رسند.

گروهی آل را ال عهد ذهنی در نظر گرفته‌اند و ترجمه‌ی آیه را بدین شکل گفته‌اند:

«ای مادر مریم، تو چه فکر می‌کردی از پسری که به دنیا می‌آوردی؟ این دختر بهتر از آن چیزی است که در ذهن تو بود» و گروهی آل را ال عهد جنسی دانسته‌اند ترجمه‌آیه را اینگونه گفته‌اند:

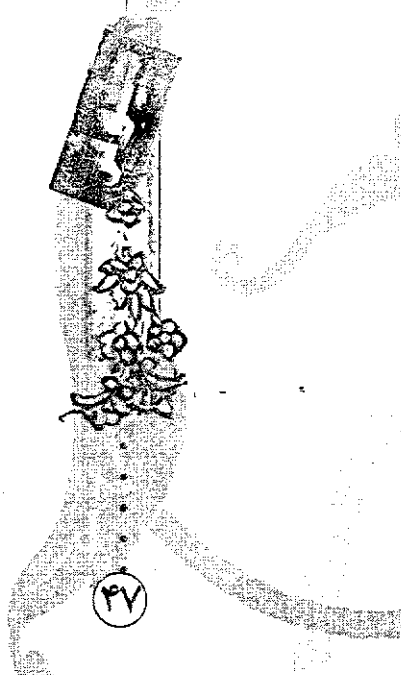
«ای مادر مریم هیچ فرزند پسری به درجه و مرتبه‌ی فرزند دختر نمی‌رسد».

در این ارتباط روایات متعددی از پیامبر اکرم (صلی علیه و آله) و ائمه هدی (علیهم السّلام) در رابطه با فرزند دختر و برتری فرزند دختر به فرزند پسر آمده است که در ادامه‌ی مقاله به آنها می‌پردازیم.

● عملکرد قرآنی رسول اکرم (صلی علیه و آله)

پیامبر گرامی اسلام (صلی علیه و آله) همواره با گفتار و رفتار و موضع‌گیری‌های زیبا به پاسداری از کرامت و شخصیت زن پرداخته‌اند؛ در این مقاله به نمونه‌هایی از فرهنگ‌سازی حضرت رسول اعظم (صلی علیه و آله) می‌پردازیم که ایشان با جدیت برای تغییر فرهنگ جاهلی سعی در شخصیت‌بخشی و حفظ کرامت و مکرمات‌های زن داشته‌اند. حضرت رسول (صلی علیه و آله) فرموده‌اند: (ما اکرم النّساء الاّ کریم و ما اهانهنّ الاّ لثیم) یعنی افراد کریم و بزرگوار، زنها را مورد احترام و تکریم قرار می‌دهند و آنها را گرامی می‌دارند ولی اشخاص پست و قرومایه به زنها اهانت می‌کنند و کرامت آنها را نادیده می‌گیرند. (۷)

حضرت در کلامی دیگر فرموده‌اند: هر مردی که به همسرش توهین کند و کرامت و احترام او را نادیده بگیرد، خوشی زندگی را از دست خواهد داد (۸) و همچنین حضرت در وصف زنان مؤمنه شوهر دوست که کانون خانواده را در مسیر تعالی به قرب الی الله سوق می‌دهند فرموده‌اند: «این زنان از عمّال خداوند هستند و اجر شهید را خواهند

۲- آیات ۵ و ۱۹ سوره نساء

۳- سوره ی نساء آیه یک

۴- سوره ی نحل آیه ۹۷

۵- سوره ی نساء آیه ۳۲

۶- قرآن کریم - سوره

ممتحنه آیه ۱۲

۷- نهج الفصاحه، صفحه

۳۱۸

۸- المواعظ العدیدیه، ص ۱۵۱

داشت» (۹)

رسول الله (صلی و آله) جهاد زنان را خوب شوهرداری کردن دانسته‌اند و فرموده‌اند هر زنی که به منظور اصلاح امور خانه و خانواده، چیزی را از جایی بردارد و در جای دیگری بگذارد خدا نظر مرحمت به او خواهد کرد و هر کس که مورد نظر خدا واقع شود به عذاب الهی گرفتار نخواهد شد (۱۱)

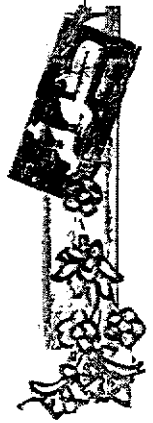
پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در عملکرد قرآنی خود برای کرامت بخشی بیشتر به زنان، از عنصر بسیار مهم محبت بهره می‌برند و می‌فرمایند:

«همسر خود را دوست بدارید و او را مورد احترام و اکرام قرار دهید» و در کلام دیگری می‌فرمایند: «هر چه ایمان انسان کامل‌تر باشد به همسرش بیشتر اظهار محبت می‌نماید» (۱۳)

احترام گذاردن به همسران و زنان و شخصیت دادن به آنها و تکریم ویژه از آنها عادت الهی و انسانی رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) بوده که باید سرمشق زندگی همه ی مردان و جوانان کریم و بزرگوار قرار گیرد. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) پاسداری از کرامت و شخصیت زن را وظیفه ی هر انسان آزاده و کریم می‌دانند و از جمله راههای این پاسداری را ابراز غیرت صحیح برای سلامت روح و جسم و پاکدامنی و عفاف زنان مشخص نموده و فرموده‌اند: «پدرم ابراهیم (علیه السلام) غیرتمند بود و من از او غیرتمند ترم و خداوند بینی کسی را که غیرت نمی‌ورزد، به خاک می‌مالد. (۱۴)

رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) یک وجه دیگر از کرامت و شخصیت زن را مقام مادری او می‌دانند و احترام ویژه‌ای برای این مقام قائل بوده‌اند و در پاسخ کسی که پرسید: یا رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) نیکی و گرامی داشتن چه کسی شایسته - تر است؟ فرمودند: مادرت این سؤال چهار بار تکرار شد و حضرت در پاسخ بار دوم و سوم فرمودند: مادرت و در تکرار سؤال برای بار چهارم پاسخ دادند: به پدرت نیکی کن (۱۵)

و این بدان جهت است که فقط روح شکیبای زن است که به عنوان

۲۸

- ۹- وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۴
- ۱۰- بحار الانوار - ج ۱۰۳، صفحه ۲۴۷
- ۱۱- بحار الانوار، ج ۱۰۳، صفحه ۲۴۷
- ۱۲- مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۵۲۲
- ۱۳- بحار الانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۲۸
- ۱۴- من لا یحضره الفقیه، ج ۱۰۳، ص ۲۲۸
- ۱۵- مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۶۲۸
- ۱۶- کتاب توحید شیخ صدوق (ره)
- ۱۷- مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۳۲

۴۹۱

مادر در عرصه ی زندگی تجلی می کند و توان تحمل دوره ی بارداری، زایمان و شیرخوارگی کودکان را دارد.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در صدر اسلام به اتفاق همه مسلمانان در تشییع جنازه ی سعد بن معاذ پیشاپیش حرکت می کردند، تشییع کنندگان با پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) نماز میت خواندند و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) با دست های مبارکشان سعد را در قبر گذاشتند. همه به حال سعد غبطه می خوردند، وقتی سعد را به خاک سپردند مادرش گفت: سعد بهشت بر تو گوارا باد! اما در آن شرایط پیامبری که رحمة للعالمین است، جلوی همه مسلمانان می گویند که: «چه می گویی ای زن؟» من حالا صدای شکسته شدن استخوان های سعد را می شنوم. مسلمانان گفتند: «مگر سعد چه جنایتی انجام داده؟» که با این وضعیت باید عذابش بکنند. حضرت فرمودند: سعد با همسرش بدرفتاری می کرد. با همسرش تندخو بود. پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) با این سخن قصد فرهنگ سازی رفتار شایسته با زنان را داشتند و بدین ترتیب مردان عرب را به حسن معاشرت با همسرانشان ترغیب نمودند.

پیامبر در گفتاری گهر بار جلوه ای دیگر از نگاه و نگرش عرشی خویش را به نمایش می گذارند و می فرمایند: «جبرئیل آن قدر درباره ی زن به من سفارش کرد که گمان کردم طلاق زن سزاوار نیست (۱۷). در سخنان رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) از دختران به حسنات و طیبات تعبیر شده است و سفارش دختران را به پدران و مادران بارها نموده اند، از جمله روایت شده است وقتی مرد وارد خانه می شود و کالا یا خوراکی یا هدایایی که خریده، اول به دختران بدهد. پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) با تمام وجود به دختر علاقه دارد. بنابراین خداوند هم کوثرش را در دختر قرار می دهد. چهره ی فاطمه زهرا (سلام الله علیها) خط بطلانی بر تمام کج اندیشی های جاهلان و مشرکان به ظاهر مسلمان بود که به تکریم زنان و دختران نمی پرداختند و آنان را ناقص و کم عقل و یا ابزار و کالا می پنداشتند (۱۹).

۴۹

۱۸- روایت معروف رسول اکرم (ص) که فرموده اند: (نعم الولد البنات، مٹطفات تجهزات مونسات، مبارکات مفلیات) دختران چه فرزند خوبی هستند زیرا گرم و باطافتند، آماده به خدمتند، انس گیر و با الفتند و با برکت و پاکیزه اند» وسائل الشیعه، ج ۲۱، صفحه ۳۶۲.

۱۹- سیره ی نبوی (ص) باب توجهات حضرت رسول اکرم به فاطمه زهرا (سلام الله علیها)

۴۹۲